

Hniezda orieška obyčajného (*Troglodytes troglodytes*) v hniezdach vodnára potočného (*Cinclus cinclus*)

*Nests of the Eurasian Wren (Troglodytes troglodytes) in nests
of the White-throated Dipper (Cinclus cinclus)*

Michal BALÁŽ¹, Lucia HRČKOVÁ² & Tomáš FLAJS³

¹Katedra biológie a ekológie, Pedagogická fakulta Katolíckej univerzity, Hrabovská cesta 1, 03401 Ružomberok; e-mail: michal.balaz@ku.sk

²Katedra zoológie, Prírodovedecká fakulta Univerzity Komenského, Mlynská dolina, 84215 Bratislava

³Správa NP Malá Fatra, Hrnčiarska ul. 197, 01303 Varín

Abstract. *Three nests of Eurasian Wren (Troglodytes troglodytes) were found located in nests of White-throated Dipper (Cinclus cinclus). The nests of Dipper were situated in nest boxes under bridges over three rivers in the northern part of Central Slovakia. All wren nests were without clutches during whole periods of observation. Each of them was probably one of the several nests build by male and not accepted by female for breeding in the first or second brood of particular year.*

Key words: *unusual nest location, Eurasian Wren, White-throated Dipper*

Oriešok obyčajný (*Troglodytes troglodytes*) je na území Slovenska bežným hniezdiacim druhom a jeho hniezdenie bolo doložené na viac ako 90-tich percentách územia (Kropil 2002). Vyskytuje sa najmä v lesnom prostredí a vysťupuje až do pásma kosodreviny (Kocian 1998). Obvykle sa vyhýba odlesneným územiám, mladým lesným porastom bez vyvinutého podrastu, poľnohospodárskej krajine či upraveným mestským parkom (napr. Némethová et al. 1998, Kocian et al. 2003, Lešo 2012, Puchala 2012), kde nenachádza dostatok vhodných miest na umiestnenie hniezda, nakoľko jeho hniezdo býva najčastejšie situované v koreňoch vyvrátených stromov, v spleti hustých krov či lianovitých rastlín pomerne nízko nad zemou (Ferianc 1979, Cramp 1988, Šťastný & Hudec 2011). Oriášok je druh, u ktorého hniezdo stavia len samec a samotné hniezdo slúži ako jeden zo sekundárnych pohlavných znakov (Evans & Burn 1996). Z toho dôvodu ich samec stavia niekoľ-

ko (Matouš 1994), niekedy deväť alebo až 12 (Cramp 1988, Šťastný & Hudec 2011) a samica si vyberá jedno, v ktorom upraví výstelku a zahniezdi (Garson 1980). Okrem najbežnejšieho umiestňovania hniezd v koreňových koláčoch a spleti krov či mladých stromčekov sú pomerne časté aj stavby v ostrejších brehoch potokov či lesných ciest, najmä medzi koreňmi stromov, zriedkavejšie v štrbinách medzi skalami či v puklinách oporných múrov, za odškereňou kôrou stromu, v rôznych ľudských stavbách, v stromovej dutine alebo búde (Ferianc 1979, Cramp 1988, Lemberk 1995, Šťastný & Hudec 2011, vlastné nepublikované údaje). Raritným je postavenie hniezda v hniezde lastovičiek obyčajných (*Hirundo rustica*) (Šuhaj & Haluzík 2007), kde oriešky úspešne vyhniezdili.

V rokoch 2013 a 2014 sme v rámci monitoringu hniezdenia vodnára potočného (*Cinclus cinclus*) na viacerých tokoch severu stredného Slovenska pozorovali tri prípady

postavenia hniezda orieška v hniezde vodnára. V roku 2013 bolo hniezdo orieška postavené v hniezde vodnára potočného umiestneného v polobúdke zavesenej na strope mosta nad riekou Ľubochniankou v Ľubochnianskej doline (Veľká Fatra). Vodnára hniezdo postavili v tom istom roku na konci marca a na konci prvej májovej dekády z neho úspešne vyviedli mláďatá. Druhé hniezdenie vodnára v tom istom hniezde už zaznamenané nebolo a hniezdo zostalo prázdne. Hniezdo orieška bolo nájdené už ako hotová stavba 10. júna. Bolo bez znášky a v podobnom stave bolo kontrolované ešte v nasledujúcich dvoch týždňoch.

V roku 2014 sme našli dve hniezda orieškov v hniezdach vodnárov. Jedno sa nachádzalo v hniezde vodnára v búde pod mostom nad potokom v osade Vyšné Matejkovo (Veľká Fatra; obr. 1a). Nedostavané hniezdo vodnárov v danej búde bolo kontrolované prvýkrát 2. marca, kedy bola búdka zastavaná čerstvým machom. Z dôvodu ochladenia došlo neskôr k pozastaveniu výstavby hniezda. Pri opätovnej kontrole 14. marca v blízkosti hniezda vodnára aktívne spievali. 23. marca bolo hniezdo vodnárov už kompletne dostavané, chýbala vystlaná kotlinka, v blízkosti bol pozorovaný jeden dospelý vodnár. O šesť dní neskôr však bol otvor do hniezda vodnárov prestavaný klasickým hniezdnym materiálom orieška, rovnako aj vnútrajšok hniezda. Podobne aj druhé hniezdo v tomto roku bolo nájdené v hniezde vodnára postavenom v búde umiestnenej pod mostom nad riekou Ľupčiankou v Ľupčianskej doline (Nízke Tatry). V tomto prípade sa jednalo o hniezdo vodnára z predchádzajúceho roku (nevyčistená búdka), pričom 29. marca začali vodnára hniezdo pripravovať na hniezdenie. V starom hniezde sa našlo opravené dno z čerstvého machu bez vystlanej kotlinky. 13. apríla, podobne ako pri predchádzajúcom prípade, bolo hniezdo vodnárov v búde obsadené orieškom. V oboch prípadoch obsadenia hniezd vodnárov orieškami boli pri opätovných kontrolách spomínané hniezda nájdené bez znášky.

Okrem vyššie spomenutých troch prípadov postavenia hniezda orieškom priamo v hniezde vodnára bolo hniezdo orieška nájdené (23. júna

2012) aj na hniezde vodnára postavenom v búde pod mostom nad potokom Istebnianka v katastri obce Istebné (Oravská Magura; obr. 1b). Hniezdo vodnára tam bolo prvýkrát kontrolované 11. mája, kedy bolo už hotové a v blízkosti sa nachádzal jeden dospelý vodnár. Znáška však v hniezde nebola a prázdne hniezdo bolo ešte aj štvrtého júna. 23. júna už bolo v hniezde postavené hniezdo orieška a v blízkosti mosta bol jeden dospelý oriešok aj pozorovaný. Hniezdo bolo bez znášky a ako evidentne nepoužité bolo kontrolované ešte aj 18. júla. Vodnára s veľkou pravdepodobnosťou hniezdili niekde v blízkosti mosta, ale ich hniezdo sa nepodarilo dohľadať.

Hniezda orieškov vo všetkých štyroch prípadoch predstavovali klasické guľovité hniezda tohto druhu postavené z tenkých konárikov a stebiel trávy (Cramp 1988, Šťastný & Hudec 2011). Mali dobre vybudovanú prednú stranu

Obr. 1. Hniezdo orieška (*Troglodytes troglodytes*) postavené (a) vnútri hniezda vodnára (*Cinclus cinclus*), (b) hniezdo orieška postavené na základoch hniezda vodnára (Foto: L. Hrčková, T. Flajs).

Fig. 1. The nest of Wren (*Troglodytes troglodytes*) build (a) inside the dipper (*Cinclus cinclus*), (b) the wren's nest situated on the dipper's nest (Photo by L. Hrčková, T. Flajs).

s otvorom situovaným v strede alebo v dolnej časti otvoru vodnárneho hniezda. Obsahom hniezda orieška bola vyplnená a tým zmenšená aj pôvodná kotlinka hniezda vodnárov. V ani jednom prípade nebola v hniezde orieška zaznamenaná znáška, a to napriek tomu, že hniezdna doba orieška v našich podmienkach trvá zhruba od polovice apríla do druhej polovice júla (Cramp 1988) a teda spadá do obdobia monitorovania vodnárnych hniezd. Preto predpokladáme, že sa vo všetkých prípadoch jednalo o jedno z viacerých hniezd (Garson 1980, Cramp 1988, Matouš 1994, Evans & Burn 1996, Šťastný & Hudec 2011), ktoré staval samec v prvom alebo druhom hniezdení a nebolo samičou akceptované.

Hniezdo vodnárov môže príležitostne slúžiť ako podklad pre hniezda aj niektorých iných druhov vtákov. Zaznamenali sme dve hniezdenia trasochvostov horských (*Motacilla cinerea*), ktoré si vystavali vlastné hniezdo na časti (základe bez vrchnej časti) nepoužívaného hniezda vodnárov, prípadne hniezdili na strope búdky, v ktorej bolo hniezdo vodnárov. Z literatúry je známe aj postavenie hniezda trasochvostov horských na hniezde vodnárov, v ktorom boli ešte mláďatá (Shaw 1978) a dokonca aj krmenie mláďat vodnárov dospelými trasochvostami a naopak (Shaw 1978, Yoerg & O'Halloran 1991). S orieškom prichádza vodnár do kompetície pri výbere umiestnenia hniezda a sú známe prípady agresívneho správania vodnárov, ktoré oriešky odháňajú (Tyler & Ormerod 1994). Známe je tiež využívanie vodnárnych hniezd orieškami počas zimných mesiacov, ako miest s vhodnejšou mikroklimou chrániacich pred mrazom (Tyler & Ormerod 1994). Postavenie hniezda v hniezde vodnárov však nám s dostupnej literatúry známe nie je.

Využívanie hniezd iných druhov vtákov na hniezdenie je známe u viacerých vtáčích druhov. Časť druhov využíva (aj) hniezda iných druhov v rámci vyvinutého hniezdného parazitizmu, čím sa snažia zvýšiť svoju reprodukčnú úspešnosť (napr. Rothstein 1990). Iné druhy využívajú cudzie hniezda na vlastné hniezdenie. Tieto môžu byť priamo ukoristiť a pôvodných majiteľov odohnať (napr. Prokop

2004, Sandoval & Barrantes 2009), alebo využívajú opustené hniezda iných druhov, často aj z predchádzajúcich sezón. Takéto hniezdenie je známe najmä u viacerých druhov dravcov a sov. Keďže oriešok je podstatne menší ako vodnár a v prípade vzájomnej interakcie je vodnár dominantný (Tyler & Ormerod 1994), nepredpokladáme, že oriešok ich od ich hniezd odohnal, ale vo všetkých vyššie popísaných prípadoch došlo k obsadeniu práve nepoužívaného hniezda vodnárov, ktoré svojimi parametrami vytváralo vhodné podmienky pre umiestnenie hniezda orieška.

Pod'akovanie

Kontroly hniezd vodnára potočného v danej oblasti boli podporené grantom GAPF 1/02/2013.

Literatúra

- CRAMP S. 1988: The Birds of the Western Palearctic. Vol. V. — Oxford University Press, Oxford.
- EVANS M. R. & BURN J. L. 1996: An experimental analysis of mate choice in the wren: a monomorphic, polygynous passerine. — Behaviour Ecology 7: 101–108.
- FERIANC O. 1979: Vtáky Slovenska 2. — Veda, Bratislava.
- GARSON P. J. 1980: Male behaviour and female choice: mate selection in the wren? — Animal behaviour 28: 491–502.
- KOČIAN L. 1998: Bird communities of the Western Tatras-Roháčce mountains between 1870–1996. — Acta Zoologica Universitatis Comenianae 42: 17–58.
- KOČIAN L., NÉMETHOVÁ D., MELICHEROVÁ D. & MATUŠKOVÁ A. 2003: Breeding bird communities in three cemeteries in the city of Bratislava (Slovakia). — Folia Zoologica 52: 177–188.
- KROPIL R. 2002: Orišok obyčajný (*Troglodytes troglodytes*). — Pp.: 452–454. In: DANKO Š., DAROLOVÁ A. & KRISTÍN A. (eds.): Rozšírenie vtákov na Slovensku. Veda, Bratislava.
- LEMBERK V. 1995: Neobvyklé hnízdění střížlíka obecného (*Troglodytes troglodytes*) uvnitř lidské stavby. — Paunus 6: 109–110.
- LEŠO P. 2012: Vplyv veku porastu na hniezdné zoskupenie vtákov mladých dubových lesov. — Tichodroma 24: 48–53.

- MATOUS J. 1994: Některé zkušenosti ze sledování hnízdní populace střízlíka obecného (*Troglodytes troglodytes*). — Zprávy ČSO 38: 41–43.
- NÉMETHOVÁ D., TIRINDA A. & KOČIAN L. 1998: Hniezdna ornitocenóza vetrolamov Žitného ostrova. — Tichodroma 11: 59–70.
- PROKOP P. 2004: The effect of nest usurpation on breeding success of the black-billed magpie *Pica pica*. — *Biologia*, Bratislava 59: 2013–2017.
- PUCHALA P. 2012: Vtáctvo agrocenóz chráneného vtáčieho územia Špačinsko-nižnianske polia (západné Slovensko). — Tichodroma 24: 54–60.
- ROTHSTEIN S. I. 1990: A model system for coevolution: avian brood parasitism. — *Annual Review of Ecology and Systematics* 21: 481–508.
- SANDOVAL R. & BARRANTES G. 2009: Nest usurping occurrence of the Piratic Flycatcher (*Legatus leucophaius*) in southwestern Costa Rica. — *Ornitologia neotropical* 20: 401–407.
- SHAW G. 1978: The Breeding Biology of the Dipper. — *Bird Study* 25: 149–160.
- ŠĚASTNÝ K. & HUDEC K. (eds.) 2011: Fauna ČR. Ptáci 3/I. — Academia, Praha.
- ŠUHAJ J. & HALUZÍK M. 2007: Dvě zajímavě umístěná hnízda střízlíka obecného (*Troglodytes troglodytes*). — *Acrocephalus* 23: 78–79.
- TYLER S. & ORMEROD S. 1994: The Dipper s. — T. & A. D. Poyser, London.
- YOERG S. I. & O'HALLORAN J. 1991: Dipper Nestlings Fed by a Gray Wagtail. — *Auk* 108: 427–429.

Došlo: 14. 5. 2014

Prijaté: 23. 6. 2014

Online: 30. 6. 2014